

K životnímu jubileu Dr. Františka Dusbábka

Vladimír HANÁK

katedra zoologie PřF UK, Viničná 7, 128 44 Praha 2; vhanak@natur.cuni.cz

Vzpomínáme-li v letošním roce životních jubileí několika významných zoologů, kteří se zasloužili o rozvoj a dobré jméno české chiropterologie, nelze opomenout ani výrazný přínos známého parazitologa RNDr. Františka Dusbábka, DrSc., který počátkem tohoto roku oslavil své sedmdesátiny. Zahájil svá studia na PřF Karlovy univerzity v roce 1955, v době kdy se po Jírovcově reformě výrazně zatraktivnilo studium speciální zoologie a zřejmě i pod vlivem osobnosti prof. O. Jírovce se rozhodl věnovat právě parazitologii. V té době byla parazitologie ještě hodně úzce svázaná s problematikou sesterských zoologických pracovišť fakulty a mladí adepti nejrůznějších oborů zoologie vytvořili samostatný studijní kroužek s cíleně specializovanou zoologickou výukou. Získávali tak širokou klasickou výchovu zoologickou od svých učitelů a navíc byli i vzájemně ovlivňováni svými různými zájmy. A právě v tom ročníkovém kroužku se zformoval velmi široký kolektiv opravdu vážných a zaujatých zájemců o nejrůznější obory zoologie, z nichž pak vzešla řada výrazných osobností, jež později formovaly nečekaně rychlý rozvoj naší zoologie v druhé půli minulého století. Student Dusbábek se vzhledem k přátelství se spolužákem Sklenářem a zřejmě i v návaznosti na tehdy se formující skupinu výzkumníků zaměřených na netopýry, začal zajímat o ektoparazity netopýrů. Tomuto zájmu vyšlo vstříc i pozdější téma jeho diplomové práce s názvem: Parazitické roztoči (Acarina) v Československu. Bylo to rozhodnutí velmi šťastné, neboť nejen navázalo na směřování tehdejší parazitologie (faunisticko-ekologický výzkum parazitů ČSR), ale díky spolupráci se skupinou aktivních chiropterologů se podařilo získat velmi početný materiál parazitů od do té doby téměř neznámé skupiny saveců. Shodou okolností tak Dusbábek téměř po stu letech, navázal na pionýrskou práci zoologa a parazitologa minulého století prof. F. A. Kolenařího, která se rovněž odehrávala na našem území. Kamarádi – parazitolog Dusbábek a chiropterolog Sklenář – se pak stali nerozlučnou dvojicí, která v širším kolektivu i samostatně zkoumala netopýry v rámci tehdejšího Československa a později i na Balkáně a tak shromáždila zcela unikátní materiál jejich parazitů. Zatímco sledování netopýrů vyžadovalo dlouhodobý výzkum přímo v terénu, získání jejich parazitů bylo méně časově náročné a umožnilo tak prakticky současné zpracování v laboratoři. Tak vznikla v roce 1960 velmi oceňovaná diplomová práce F. Dusbábka, jejíž výsledky byly následně publikovány v řadě rozsáhlejších studií

(Daniel & Dusbábek 1959, 1960, Dusbábek 1962, 1963a, b, 1964a, b, c). Díky těmto publikacím stala se tak fauna parazitických roztočů netopýrů ČSR nejprozkoumanějším územím v Evropě a jejich autor byl od počátku vnímán jako přední evropský znalec této ekologické skupiny. Spolu s dalšími specialisty, kteří se v té době intenzivně věnovali výzkumu parazitů netopýrů (K. a L. Hůrka, J. Hůrková, J. Ryšavý a další) tak Dusbábek výrazně přispěl k poznání této skupiny ekto-parazitů evropských netopýrů a navíc podstatně přispěl ke kladnému hodnocení výsledků české chiropterologické školy kolem poloviny minulého století.

Po ukončení studia v roce 1960 pracoval pak Dr. Dusbábek krátce v Krajské hygienicko-epidemiologické stanici v Pardubicích, kde měl širší zájmy, avšak nadále pokračoval s kolegou Dr. Sklenářem (byl rovněž zaměstnán v muzeu v Pardubicích) i ve výzkumu parazitů netopýrů a dále v této skupině publikoval. V roce 1963 pak nastoupil na místo aspiranta do Parazitologického ústavu ČSAV v Praze, kde měl opět možnost na vyšší a širší úrovni pokračovat v dalším výzkumu roztočů, v němž stále dosti podstatnou roli hrál i výzkum roztočů parazitujících na netopýrech. Také jeho kandidátská práce z roku 1967 má přímou návaznost na chiropterologickou problematiku (Some problems of phylogenesis, ecology and zoogeography of selected groups of mites (Acarina) parasitizing bats /Chiroptera/). V tomto období života mohl také dlouhodobě studovat netopýry i jejich parazity ve velmi atraktivní a do té doby prakticky neznámé oblasti Kuby (1965), kde podrobně prozkoumal parazity netopýrů z čeledi Phyllostomatidae, u nichž popsal řadu nových druhů a rodů a věnoval se i jejich ekologii. Parazitům netopýrů se pak dosti intenzivně věnoval i v rámci pozdější spolupráce v dalších oblastech světa (Polsko, SSSR, Bulharsko, Jugoslávie, Afghanistan, Azerbejdžán, Mongolsko, Uganda, Surinam, USA, jak je patrné z následného přehledu jeho publikací). Tento široký záběr a intenzivní publikační činnost ve spolupráci se zahraničními spolupracovníky mu záhy přinesla pověst předního znalce této ekologické skupiny ekto-parazitů. Sám je autorem řady nových popisů druhů a rodů a jeho jméno se objevuje i v názvech asi dvou desítek druhů a rodů nově popsanych jinými specialisty.

Vzhledem k zaměření tohoto periodika připomínáme zde jen výsledky práce Dr. Dusbábka, které se více či méně týkají především parazitů netopýrů. Jeho celkové parazitologické zaměření je však mnohem širší – v rámci svého akademického pracoviště vedl dlouhodobě laboratoř parazitických artropodů, se svými spolupracovníky se věnoval velmi široké problematice, zejména studiu ekologie a populační struktury nejrůznějších roztočů, klíšťat a hmyzích parazitů a i z této činnosti publikoval řadu významných titulů (desítky původních prací, řadu knih a monografií), které pochopitelně nemohou být citovány v našem seznamu. Patřil také k významným organizátorům výzkumných aktivit, byl členem různých komisí v rámci ČSAV i mezinárodních společností a organizací, členem redakčních rad parazitologických časopisů, organizátorem mezinárodních sjezdů atd. Patří dnes mezi naše prominentní parazitology a ve své specializaci je dobře znám i v zahraničí. Všechny tyto zásluhy budou jistě po zásluze vzpomenuty a zhodnoceny v parazitologické literatuře. Pro rozvoj naší chiropterologie měly jeho aktivity nesporný význam zejména v počáteční etapě rozvoje výzkumu netopýrů v druhé polovině minulého století, kdy jeho četné publikace významně doplňovaly výzkum ekologie našich netopýrů a mezinárodně zviditelnily činnost naší chiropterologické školy. Jeho poznatky, včetně popisů nových druhů roztočů z netopýrů, jsou stále platné a citované a je škoda, že zaměření jeho práce později už nenašlo u nás další následovníky. Nicméně zanechal i tak za sebou velký kus práce, z něhož čerpáme stále i v rámci příprav svazku o netopýrech pro Faunu ČR. Osobně rád vzpomínám na počáteční etapu výzkumu netopýrů bývalého Československa, na řadu nádherných exkurzí s jubilantem a vůbec přátelskou spoluprací v té pionýrské době. Přeji mu tedy jménem všech netopýrářů hodně zdraví a dalších úspěchů.

Přehled hlavních prací F. Dusbábka, které se týkají netopýrů

- DANIEL M. & DUSBÁBEK F., 1959: *Trombicula (Leptotrombicula) komareki* n. s., un nouveau parasite des Chiroptères en Tchécoslovaquie. *Acarologia*, **1**: 421–425.
- DANIEL M. & DUSBÁBEK F., 1960: Asijská sametka *Trombicula (N.) japonica* v ČSR. *Čas. Nár. Mus., Odd. Věd Přír.*, **1960**(2): 136–138.
- DUSBÁBEK F., 1962: Parasitische Fledermausmilben der Tschechoslowakei I. Fam. Spinturnicidae Oudms., 1901 (Acarina, Gamasides). *Čas. Čs. Společ. Entomol.*, **59**: 357–380.
- DUSBÁBEK F., 1963a: Parasitische Fledermausmilben der Tschechoslowakei III. Fam. Myobiidae (Acarina, Trombidiformes). *Čas. Čs. Společ. Entomol.*, **60**: 231–251.
- DUSBÁBEK F., 1963b: Parasitische Fledermausmilben der Tschechoslowakei IV. Fam. Trombiculidae, Sarcopidae, Ixodidae und Dermanyssidae (Acarina). *Čas. Čs. Společ. Entomol.*, **60**: 332–340.
- DUSBÁBEK F., 1964a: Parasitische Fledermausmilben der Tschechoslowakei II. Fam. Dermanyssidae Kol., 1859 (Acarina: Gamasides). *Čs. Parasitologie*, **11**: 77–125.
- DUSBÁBEK F., 1964b: Contribution a la connaissance des Acariens (Acarina) parasites des Chiropteres de Bulgarie. *Acarologia*, **6**: 5–25.
- DUSBÁBEK F., 1964c: Some new species of tyroglyphid mites (Acarina, Tyroglyphidae), parasitic on bats. *Věst. Čs. Společ. Zool.*, **28**: 220–233.
- DUSBÁBEK F., 1964d: Bericht über die Vertreter der Gattung *Diplostaspis* Kol., 1857 (*Spinturnix* von Heyden, 1826) (Acarina: Gamasides), aufbewahrt im Naturhistorischen Museum in Wien. *Ann. Naturhist. Mus. Wien*, **67**: 389–393.
- DUSBÁBEK F. & DE LA CRUZ J., 1966: Nuevos géneros y especies de acaros (Acarina: Listrophoridae) parásitos de murciélagos Cubanos. *Poeyana, S. A*, **31**: 1–20.
- DUSBÁBEK F., 1967: New species of the genus *Cameronieta* from Cuba (Acarina: Spinturnicidae). *Folia Parasitol.*, **14**: 149–160.
- ČERNÝ V. & DUSBÁBEK F., 1967: The *Argasis* ticks (Ixodoidea) of Cuban bats. *Folia Parasitol.*, **14**: 161–170.
- DUSBÁBEK F., 1967: *Jamesonia*, a new genus (Acarina: Myobiinae) with seven new species from Cuban bats. *Folia Parasitol.*, **14**: 247–262.
- DUSBÁBEK F., 1967: Parasitic mites of Cuban bats from the point of view of ecology and zoogeography. *Wiadom. Parazytol.*, **13**: 525–532.
- DUSBÁBEK F., 1968: Two new species of the genus *Ewingana* (Acarina: myobiidae) from Cuba. *Folia Parasitol.*, **15**: 67–74.
- DUSBÁBEK F., 1968: Los acaros Cubanos de la familia Spinturnicidae (Acarina), con notas sobre su especificidad de hospes. *Poeyana, S. A*, **57**: 1–37.
- DUSBÁBEK F., 1968: Some new genera and species of myobiid mites (Acarina). *Folia Parasitol.*, **15**: 359–376.
- DUSBÁBEK F., 1969: Generic revision of myobiid mites (Acarina: Myobiidae) parasitic on bats. *Folia Parasitol.*, **16**: 1–17.
- DUSBÁBEK F., 1969: Macronyssidae (Acarina: Mesostigmata) of Cuban bats. *Folia Parasitol.*, **16**: 321–328.
- DUSBÁBEK F., 1969: To the phylogeny and zoogeography of bats (Chiroptera) based on the study of their parasitic mites (Acarina). *Lynx, n. s.*, **10**: 19–24.
- DUSBÁBEK F., 1970: Mite parasites (Acarina) of bats from Afghanistan. *Folia Parasitol.*, **17**: 61–76.
- DUSBÁBEK F., 1970: Mites of the genus *Notoedres* (Acarina: Sarcopidae) parasitic on Cuban bats. *Folia Parasitol.*, **17**: 271–276.
- DUSBÁBEK F., 1970: New records of parasitic mites (Acarina) from Cuba and Mexico. *Mitt. Zool. Mus. Berlin*, **46**: 273–276.
- DUSBÁBEK F. 1970: New species of the genus *Pteracarus* (Acarina, Myobiidae) from a bat. *Zool. Anz.*, **185**: 151–155.

- DUSBÁBEK F., 1971: Suborder Mesostigmata. Pp.: 321–323, 324–326, 332–343. In: DANIEL M. & ČERNÝ V. (eds.): *Key to the Fauna of ČSSR IV*. Academia, Praha, 603 pp.
- DUSBÁBEK F., 1971: Phylogeny of mites of the family Spinturnicidae Oudms. (Acarina). Pp.: 241–242. In: BEJ-BIENKO G. Ja. et al. (eds.): *Proceedings of the XIIIth International Congress of Entomology. Volume I*. Nauka, Leningrad, 423 pp.
- DUSBÁBEK F. & LUKOSCHUS F. S., 1971: Parasitic mites of Surinam IX. Some Spinturnicidae (Acarina: Mesostigmata) from Surinam bats. *Folia Parasitol.*, **18**: 149–154.
- DUSBÁBEK F. & LUKOSCHUS F. S., 1971: Parasitic mites of Surinam XVI. Mites of the genera *Ewingana* and *Ugandobia* (Acarina: Myobiidae) from Surinam bats. *Folia Parasitol.*, **18**: 337–345.
- DUSBÁBEK F. & PINTSCHUK L.M., 1971: The new species *Macronyssus barbastellinus* n.sp. (Parasitiformes, Gamasoidea) from a bat. *Parasitologija* (Leningrad), **5**: 401–404.
- DUSBÁBEK F., 1972: The zone of bat acarinia in Central Europe. *Folia Parasitol.*, **19**: 139–154.
- DUSBÁBEK F., 1973: The acarinia zone of bats under Conditions of Central Europe. Pp.: 771–774. In: DANIEL M. & ROSICKÝ B. (eds.): *Proceedings of the 3rd International Congress of Acarology, Prague, 1971*. Academia, Praha, 837 pp.
- DUSBÁBEK F. & LUKOSCHUS F. S., 1973: Parasitic mites of Surinam. XXIII. *Ioanella martae*, new genus and new species (Acarina: Myobiidae) from a phyllostomid bat. *Zool. Anz.*, **191**: 108–113.
- DUSBÁBEK F. & LUKOSCHUS F. S., 1974: Parasitic mites of Surinam XXVI. Mites of the genus *Eudusbabekia* (Myobiidae: Trombidiformes) of the leaf-nosed bat subfamily Phyllostomidae. *Acarologia*, **16**: 476–499.
- DUSBÁBEK F. & BERON P., 1975: A review of the superfamily Listrophoroidea (Acarina) in Czechoslovakia. *Folia Parasitol.*, **22**: 43–44.
- DUSBÁBEK F. & LUKOSCHUS F. S., 1975: Parasitic mites of Surinam XXXIV. Mites of genus *Eudusbabekia* (Myobiidae: Trombidiformes) of phyllostomid and desmodontid bats, with a key to known species. *Acarologia*, **17**: 306–319.
- DUSBÁBEK F., 1975: Cizopasníci a jejich specifčnost. *Živa*, **23**: 22–24.
- DUSBÁBEK F., 1975: Paralelní evoluce cizopasníků a jejich hostitelů a parazitofyletická pravidla. *Živa*, **23**: 64–66.
- DUSBÁBEK F. & ARUTUNIAN E. S., 1976: *Acanthophtirius kolenatii*, a new species and some new records of fur-mites (Acarinia: Myobiidae and Labidocarpidae) from Armenia. *Folia Parasitol.*, **23**: 57–60.
- DUSBÁBEK F. & ROSICKÝ B., 1976: Argasid ticks (Argasidae, Ixodoidea) of Czechoslovakia. *Acta Sci. Natur. Acad. Sci. Bohemoslov. Brno*, **10**(7): 1–43.
- UCHIKAWA K. & DUSBÁBEK F., 1978: Studies on mesostigmatid mites parasitic on mammals and birds of Japan. VIII. Bat mites of the genus *Eynhovenia* Rudnick, 1960, with redescription of *Eynhovenia euryalis* (Canestrini, 1884). *Bull. Natur. Sci. Mus. S. A (Zool.)*, **4**: 245–261.
- DUSBÁBEK F., 1978: Parallel host-parasite evolution and its significance for theriological studies. P.: 229. In: ANONYMUS (ed.): *II. International Congress of Theriology. 20–27 June 1978, Brno, Abstracts of Papers*. UVO ČSAV, Brno, 461 pp.
- DUSBÁBEK F., 1980: *Notoedres ovatus* sp. n. and *N. tadaridae* Fain (Sarcoptidae) parasitizing bats of the genus *Tadarida* in Toro Game Reserve, Uganda. *Folia Parasitol.*, **27**: 93–95.
- DUSBÁBEK F., 1978: Údolí kaňonů. *Živa*, **26**: 190–191.
- DUSBÁBEK F. & BERGMANS W., 1980: Spinturnicid mites from some Nigerian bats (Acarina, Spinturnicidae). *Bull. Zool. Mus. Amsterdam*, **7**: 65–72.
- DUSBÁBEK F., 1983: A new ureynetid nasal mite, *Neospeleognathopsis* (*Speleomyotis*) *tadaridae* sp. n. from Uganda (Acarinia: Prostigmata). *Folia Parasitol.*, **30**: 355–356.

došlo 18. 12. 2007